

знань професорсько-викладацького складу вищої школи в галузі гуманітарного знання та народознавства; глибокої освіченості кожного з них у конкретній галузі науки; високої моральності, особливо у виконанні громадянських обов'язків; щире прагнення передати молодим поколінням свою щирю зацікавленість у долі своєї країни. Варто зауважити й на тому, що науково-теоретична спадщина всіх, без винятку, вчених вищої школи України другої половини ХІХ – на початку ХХ століття й сьогодні звучить цілком актуально й заслуговує глибокого вивчення кожним, хто є наставником і вихователем молоді.

Література:

1. Драгоманов М.П. 1841-1895. Його ювілеї смерті, автобіографія і список творів. Зладив і видав М.Павлик. – Львів, 1895.
2. Гогоцький С. Еще несколько слов об украинофильстве. – К.: 1875. – С.19-27.
3. Драгоманов М.П. Народні школи на Україні. – Женева, 1877. – С.9, 25.
4. Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди 70-ої річниці життя та 50-х роковин наукової діяльності. – Київ: – 1927. – С. 19-35.
5. Федченко П.Ню Михайло Драгоманов. – К.: Дніпро, 1991.

УДК 37(09)

Ремезовська Н.М.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Анотація. У даній статті розкривається суть поняття „компетентність” і класифікація компетентностей в змісті середньої освіти Англії та Уельсу у європейському контексті.

Аннотация. Суть понятия „компетентность” и классификация компетентностей в содержании среднего образования Англии, а также Уэльса раскрываются в данной статье.

Annotation. This article is about the sense of the term „competence” and the classification of basic skills in the content of secondary education in England and Wales.

Світові трансформаційні процеси в економічній, політичній та культурній сферах у другій половині ХХ століття вплинули на політичний та економічний розвиток європейських країн, в тому числі й Великобританії, стали поштовхом до пошуку ефективних шляхів протистояння суспільним викликам.

Підготовка молоді до успішного подолання складних проблем, таких як жорстка конкуренція, підвищення суспільних вимог до рівня освіченості молодої людини та інших викликів сучасності за умов інформаційного суспільства і швидкого поступу науково-технічного прогресу, постає як пріоритетне завдання шкільної освіти в країнах Європи. Як наслідок, здійснюється перегляд змісту навчальних планів, шкільних програм, їх методів навчання. Це у свою чергу приводить до зростання педагогічного інтересу до ключових компетентностей як інструментарію досягнення зазначеної мети. У цьому контексті актуальності набуває дослідження реалізації компетентнісного підходу в зарубіжних країнах. Значний внесок у розвиток даної проблеми зробили зарубіжні науковці (Драйден

Гордон, Вос Джанет, Бенджамін Блум), російські вчені (І.Зимня, А.Макарова, С.Шишов, А.Хуторський), українська група вчених (Н.М.Бібік, О.І.Локшина, О.Я. Савченко та ін.).

Метою статті є розкриття самого поняття „компетентність” в змісті середньої освіти Англії та Уельсу в європейському контексті.

Низки компетентностей, якими має оволодіти випускник школи, вважаються суттєво необхідними для активної участі в житті суспільства. Чисельна кількість програм, ініційованих урядовими та освітянськими структурами європейських країн, слугує підтвердженням значущості цієї проблематики на державному та педагогічному рівнях. На перший план діяльності Європейський Союз висунув детальну робочу програму реалізації цілей освітньої системи та підготовки педагогічних кадрів як загальну стратегію розвитку європейської шкільної освіти на період до 2010 року.

На тлі поставлених завдань виникає необхідність ідентифікації загального європейського розуміння суті поняття „компетентності” та виділення ряду тих компетентностей, якими, на думку європейських фахівців, мають оволодіти всі громадяни ЄС. У зв'язку з цим влітку 2001 року Європейська комісія доручила робочій групі у складі експертів з усіх країн ЄС дати визначення поняття „ключова компетентність” у межах обов'язкової освіти та ідентифікувати низку компетентностей, що будуть визнаватись в усіх країнах ЄС. З метою отримання інформації та проведення дебатів на предмет концептуальних засад компетентностей Інформаційна мережа з освіти в Європі (Euridyce) проводить дослідження „Ключові компетентності. Один з підходів до розвитку загальної обов'язкової освіти.” (Key Competences. A developing concept in general compulsory education, 2002) [7].

Досягненням проведеної роботи європейських фахівців є визначення основних характеристик компетентностей та пропозицій щодо їх класифікації. До переліку запропонували включити 8 основних галузей ключових компетентностей у навчанні: *фундаментальні навички лічби та письма; базові компетентності в галузі математики, природничих наук і технологій; іноземні мови; ІКТ навички та використання технологій; уміння навчатися; соціальні навички; підприємницькі навички; загальна культура* [9].

Однак варто зауважити, що поняття „компетентність” використовувалося і раніше, зокрема, у сфері професійної освіти як здатність виконувати конкретне завдання. Зарубіжні вчені запропонували не одне визначення поняття „компетентність”. Французький учений Р. Perrenoud (1997) визначає поняття „компетентність” як „здатність, що базується на знаннях, діяти ефективно в конкретних ситуаціях”. J. Coolahan (1996) пропонує трактувати компетентність як „загальну здібність, що ґрунтується на знаннях та досвіді, яких набув індивід через освітню практику”, а F. Weinert (2001) визначає компетентність як „спеціальну систему здібностей, умінь та навичок, що є необхідними або достатніми для досягнення певної мети” [7].

Оксфордський англійський словник тлумачить компетентність як здатність виконувати конкретний вид діяльності успішно чи ефективно [11].

В Англії та Уельсі поняття ключових компетентностей (*key competences*) вживається для характеристики тих загальних навичок, які потрібні випускнику школи для того, щоб інтегруватись у суспільство, при цьому зберігаючи власну

незалежність. А також отримати уміння навчатися для освіти впродовж життя (Life long learning).

Ключові компетентності як педагогічне поняття запозичене з професійної сфери. На кінець 1980-х років помітним стало відставання Великобританії від інших європейських стандартів освіти. Молодим спеціалістам бракувало загальних вмінь та навичок, необхідних на виробництві. В умовах техногенного суспільства постало нагальне завдання розширити спектр знань, умінь та навичок учнівської молоді, а не обмежуватися навичками мовної та математичної грамотності. Британський уряд почав чинити відчутний тиск на школи з метою переорієнтації освіти з гуманітарної парадигми на ту, яка спрямована на підготовку шкільної молоді до життя і діяльності у високотехнологічному суспільстві. Уключення природничих наук та технології до переліку обов'язкових дисциплін мало на меті сприяти вирішенню цього завдання. Так, у 1988 році уряд задекларував програму „Ініціатива, освіта – бізнес”, в якій передбачено включення виробничої практики для всіх учнів старших класів. Вони мали перебувати у виробничому процесі на підприємстві упродовж 2-х тижнів раз на рік [6, 6]. Зв'язок школи з виробництвом у Великобританії вважається дуже важливим для підвищення рівня підготовки та набуття кваліфікаційних навичок і вмінь майбутніх спеціалістів, їхньої здатності практично застосовувати набуті знання у кожній конкретній ситуації.

На підставі перегляду та змін, внесених до навчального плану в Англії та Уельсі у 1995 році, скорочено обов'язковий зміст шкільних програм. Однією з провідних цілей цих інновацій стало надання школам можливостей приділяти більше часу розвитку трьох ключових компетентностей : *комунікативних навичок, лічби та інформаційних технологій*. До того ж у 1995 році урядовими структурами Англії та Уельсу було здійснено перегляд кваліфікаційних систем загальноосвітньої підготовки учнівської молоді віком від 16 до 19 років. У 1996 році у ключовому звіті, що стосувався оцінки діяльності середньої ланки освіти, перегляду та внесення змін до навчального плану, Рон Деарінг (завідувач відділу шкільних програм та оцінювання ((SCAA) the Schools Curriculum and Assessment Authority)) запропонував розвивати кваліфікаційні базові компетентності в учнів Англії та Уельсу у професійній та академічній підготовці [10].

Головною метою цих змін стало заохочення учнівського загалу віком 16 – 19 років розвивати ключові компетентності на більш високому рівні. Однак зміни зачепили не тільки 4 ключовий етап навчання (учні віком 14 – 16 років), покликаний спрямувати молодь у виборі подальшого навчання та отримання професійної кваліфікації, а також охопили 3 ключовий етап навчання (учні віком 11 – 14 років) в обов'язковій освіті.

Кваліфікаційні ключові навички – *комунікативні, лічби та інформаційних технологій* – були широко представлені урядовими структурами Англії та Уельсу в навчальному плані, ухваленому урядом у вересні 2000 року. Ключові компетентності посіли чільне місце в навчальних програмах. У відповідному урядовому документі детально проаналізовано, яким чином вони стосуються навчальних предметів, що містить навчальний план.

В Англії та Уельсі базові або ключові компетентності є сферою дослідження Відділу ключових компетентностей (The Basic Skills Agency) – незалежної освітньої структури, що визначає базові компетентності для учнівської молоді та дорослих. Серед них уміння читати, писати і розмовляти англійською (уельською),

а також використовувати знання з математики на рівні, необхідному для роботи та функціонування в суспільстві загалом [4].

Оскільки „ключові компетентності” як поняття педагогічної сфери набули чинності на законодавчому рівні та більш широко представлені в нормативних документах Англії та Уельсу, розглянемо стратегічні напрямки розвитку компетентнісного підходу в середній освіті цих частин Великобританії. До навчального плану, запровадженого у школах Англії та Уельсу у вересні 2000 року, включено низку директив стосовно розвитку ключових компетентностей. Зокрема, у ньому йдеться про те, що на всіх ключових етапах навчання у школі учні мають право застосовувати отримані на уроках знання на практиці, поєднувати їх у широкому спектрі академічних і професійних навичок. Шість компетентнісних сфер визначено як ключові компетентності, тому що вони допомагають учням покращувати знання й реалізувати їх на практиці, в роботі та житті. До Навчального плану ввійшли: *комунікативні навички; навички лічби; інформаційні технології; подолання проблемних ситуацій; уміння навчатися; уміння працювати з іншими* [5].

Останнім часом англійський та уельський уряди висувають національні стратегії, які стимулюють розвиток перших трьох з шести названих вище ключових компетентностей у шкільній освіті. Зокрема, **англійська національна стратегія покращення грамотності** (фундаментальних навичок читання та письма) – The National Literacy Strategy (NLS) – спрямована на формування в учнів початкових класів комунікативних умінь та навичок. **англійська національна стратегія покращення навичок математичної грамотності** – The National Numeracy Strategy (NNS) – спрямована на розвиток навичок лічби в учнів молодшого шкільного віку. **Англійська національна стратегія для ключового етапу 3 в Англії** (учні 11 – 14-річного віку) має на меті здійснювати зміни в напрямку вдосконалення навичок крізь призму навчального плану (з усіх предметів на ключовому етапі 3) на предмет поглибленого вивчення *англійської мови та математики, природничих наук, інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ)*. Це є наступним кроком реорганізації середньої освіти і логічним продовженням двох попередніх стратегій.

У контексті Національної стратегії покращення грамотності саме поняття „*грамотність*” розглядається як поєднання найважливіших навичок читання та письма рідною (англійською чи валійською) мовою. Вона також охоплює говоріння та аудіювання, хоча вони не виокремлюються в процесі навчання як базисні. Робота з використанням найдоцільніших та найбільш ефективних прийомів та методів навчання мови покращує її розуміння в усній та письмовій формах, а також у процесі спілкування. Крім того, „*Грамотність*” є важливою частиною процесу читання та написання творів рідною мовою.

Навички математичної грамотності розглядаються в Національній стратегії покращення навичок математичного мислення як ключові життєві уміння, без яких діти вважатимуть себе невдахами та ущемленими впродовж свого життя.

ІКТ (ICT – Information and Communication Technologies) був наданий статус обов’язкового навчального предмета з чітко визначеними стандартизованими вимогами щодо його засвоєння учнями на ключових етапах 1 -3 (учні віком 5 – 14 років). Національна стратегія для ключового етапу 3 (учні віком 11 – 14 років) представлена ширше, ніж володіння базовими навичками та технічними прийомами. Вони дають можливість учням використовувати технічні

та прикладні знання у поєднанні з художньою уявою та гнучкістю. Ці здібності здатні посприяти умінням учнів ідентифікувати, розуміти та застосовувати на практиці набуті знання, навички та розуміння. На додаток до названих вище ключових компетентностей Національний навчальний план в Англії передбачає розвиток в учнів навичок мислення (навички обробки інформації, логічного мислення, постановки запитань, креативного мислення, оцінювання явищ чи ситуацій), а також інших здібностей (фінансових, підприємницьких, професійних навичок навчання упродовж життя).

Однак крім спільних рис та ідентичності навчальних планів Англії та Уельсу, спостерігаються певні розбіжності. Роль національного навчального плану Англії стосовно розвитку ключових компетентностей є надзвичайно великою. Навчальний план містить інваріантні нормативні навчальні вимоги щодо розвитку компетентностей. Зокрема, Положення про застосування рідної мови та Положення про використання ІКТ в навчальному процесі. Навчальний план разом із супровідними документами включає також показники динаміки розвитку ключових компетентностей в учнів у ході опанування навчальних програм. Контроль над дотриманням компетентнісного підходу у шкільній освіті Англії здійснює Відділ кваліфікацій та навчальних програм з питань ключових компетентностей та надання можливостей працевлаштування (*QCA in Key Skills for Developing Employability* (QCA, 2001)).

В Уельсі маємо подібний до англійського навчальний план та програми, в яких значна увага приділяється ключовим компетентностям. Він включає обов'язкові загальні рекомендації для вчителів, на підставі яких здійснюється робота, спрямована на надання учням можливостей розвивати та використовувати широкий спектр ключових компетентностей. Право вибору різновидів компетентностей та їх реалізації в навчальному процесі залишається за вчителями. У цьому полягає особливість уельського компетентнісного підходу. Відділ кваліфікацій, навчальних програм та оцінювання в Уельсі (*The Qualifications, Curriculum and Assessment Authority for Wales (ACCAC)*) розробив комплекс рекомендацій для шкіл під назвою „Ключові компетентності в навчальному плані: ключові етапи 1-3 ” (*Skills Across the Curriculum: Key Stages 1-3* (ACCAC 2002)) з метою допомоги шкільним адміністраціям у впровадженні компетентнісного підходу в навчальному процесі [8].

У **Національній стратегії розвитку ключових компетентностей Уельсу** (*The National Basic Skills Strategy for Wales*) йдеться про стратегічні завдання, спрямовані на покращення письмової грамотності та математичних навичок дітей, молодих людей та дорослих. Крім того, місцевим органам освіти надається можливість визначати власні завдання покращення рівня математичної та мовної грамотності на регіональному рівні.

Формування ключових компетентностей в Англії та Уельсі проводиться на рівні всіх обов'язкових предметів, що входять до навчального плану. Однак, як бачимо, урядові та освітянські структури Англії та Уельсу пропонують різні підходи до вирішення даного завдання. Інваріантні нормативні вимоги щодо формування компетентностей чітко закріплені в навчальному плані, в той час як в Уельсі надається можливість варіативного підходу щодо вибору компетентностей. Не зважаючи на деякі відмінності в підходах, обидві країни висувують нові стратегічні завдання щодо розвитку компетентнісного підходу в шкільній освіті –

охоплення учнів віком 14 – 19 років з метою забезпечення їх соціалізації та конкурентоспроможності на ринку праці.

Якісна освіта, підсилена навчальними та професійними компетентностями, розглядається у країнах Європейського Союзу як засіб забезпечення конкурентоспроможності спільноти до економіки, освіти, науки та технологічного суспільства. Компетентнісно орієнтований підхід у змісті освіти став новим пріоритетом розбудови європейської шкільної освіти. У зв'язку з цим усі європейські країни беруть до уваги настанови Ради Європи, Комісії у справах освіти у розвитку компетентностей у школярів, Світового Банку. Це, в свою чергу, засвідчують урядові документи Англії та Уельсу. Водночас у цих країнах, як ми пересвідчилися, відбуваються процеси адаптації шкільної освіти до національних потреб.

Література:

1. Лавриченко Н.М. Інформаційно-комунікаційні технології у контексті сучасного реформування // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. – № 3. – С.93 – 99.
2. Локшина О. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу // Шлях освіти. – 2007. – № 1. – С.16 – 21.
3. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти / За ред. О.І. Локшиної.- К.: СПД Богданова А.М., 2006.– 232с.
4. Basic Skills Agency website: <http://www.basic-skills.co.uk/about/default.asp?site=1&lng=1&cat=0&age=0&rgn=0&med=0&guide=off&bsk=02902040598710111>
5. Department for Education and Skills A to Z of School Leadership and Management website: <http://www.dfes.gov.uk/a-z/KEY%5FSKILLS.html>.
6. Education Business Links in Britain. L.,1992.P.6.
7. 7. Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework – Brussels : European Commission, 2005.-
<http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf>
8. National Strategy for Basic Skills in Wales website: <http://www.basic-skills-wales.org/index-eng.php>
9. OFCD: Program on International Student Assessment, 2000. – 3. New Skills for the Learning Society.
10. SCAA (1994) The National Curriculum and its Assessment: Final Report (Dearing Report). London:SCAA.
11. The Oxford Dictionary of English (revised edition). Ed. Catherine Soanes and Angus Stevenson. Oxford University Press, 2005. Oxford Reference Online. Oxford University Press.
<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t140.e15614>

УДК 37(09)

Сасі Н.В.

ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЗА ЕКОЛОГІЧНУ ВИХОВАНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

***Анотація.** Проблема екологічного виховання майбутніх учителів початкових класів завжди була актуальною в педагогічній теорії і практиці. Вагомим внеском*